

НОВІ МОДЕЛІ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ: ПРІОРИТЕТ ВИБОРУ

Держава стрімко втрачає позиції в області управління та контролю над вищою школою. Більше того, в умовах звуження фінансових можливостей держава наполегливо підштовхує вузи до пошуку альтернативних джерел фінансування, що призводить до скорочення впливу суспільства та держави на систему вищої освіти та підриває координацію діяльності вищої школи. Додатковим фактором скорочення присутності держави в цій сфері стає міжнародна конкуренція, поява нових провайдерів освітніх послуг та нових освітніх технологій. В цих умовах, контрактні відносини між державою та вузами становляться логічною альтернативою прямому державному регулюванню діяльності вищої школи¹

В сучасній економічній науковій літературі дуже жваво обговорюються нові підходи та моделі фінансування освіти в Україні, які вже впроваджені та функціонують в різних країнах світу. Крім того, велику увагу привернула експериментальна модель фінансування освіти, яка була вперше запропонована та впроваджена в 2000 р. в трьох регіонах Росії на основі державних іменних фінансових зобов'язань (ДФЗ) (або освітніх ваучерів) та результатів складання Єдиного державного іспиту (ЄДІ), головним розробником якої є д.е.н. Т.Л. Клячко. Відповідно до запропонованої моделі, держава сплачує навчання студента, але в залежності від складання ЄДІ: чим кращий результат – тим більше фінансування отримуєш із бюджету. Різницю між вартістю навчання та державним фінансуванням сплачує студент. Така система буде стимулювати підтримку та розвиток на ринкових засадах сильних вузів, оскільки студенти, які отримали найвищі бали за результатами ЄДІ обиратимуть сильніші та більш престижні вузи. Іншими словами, більш висока якість освітніх послуг буде підкріплюватись і більшими обсягами фінансування.

Заслужують уваги й інші моделі фінансування освіти, запропоновані провідними вітчизняними та зарубіжними вченими. Розглянемо основні переваги і недоліки кожної із запропонованих моделей в таблиці 1.

Таблиця 1

Переваги та недоліки запропонованих моделей фінансування освіти

Модель фінансування освіти	Позитивні сторони запропонованої моделі	Негативні сторони
1	2	3
Фінансування на основі ДФЗ (або освітні ваучери)	<ul style="list-style-type: none"> – Студенти із високими категоріями ДФЗ будуть поступати в сильні ВНЗ, і тим самим підтримувати їх розвиток на ринковій основі; – Більш висока якість освітніх послуг буде підкріплена більш високим рівнем фінансування. Проблема недофінансування “непрестижних, але потрібних суспільству” професій вирішується шляхом створення державних завдань на підготовку кадрів потрібних спеціальностей за рахунок держзамовлення; – Зарахування у ВНЗ відбувається не лише за результатами ЄДІ, але і з врахуванням результатів олімпіад, конкурсів, профільних іспитів ВНЗ, матеріальним становищем сім'ї; – ЄДІ повинен виконувати функцію зовнішньої незалежної оцінки виробників освітніх послуг, що в першу чергу вплине на якість надання освітніх послуг 	<ul style="list-style-type: none"> – Популярність спеціальностей або ВНЗ не свідчить про високу якість освітніх послуг, які там надаються – в результаті якісна освіта по “немодним” професіям залишиться без належного фінансування. – Так званий вільний вибір громадян ВНЗ може призвести до викривлення суспільних інтересів та перевиробництва спеціалістів тих чи інших професій; – Дана модель не забезпечує принципу соціальної рівності та доступності освіти – більш низькі показники ЄДІ отримають діти із малозабезпечених сімей (відсутність коштів на репетитора) або з віддалених територій, де якість освіти нижча – модель посилює дохідну та освітню диференціацію в суспільстві

¹ Животовская И.Г. Контрактные отношения в сфере высшего образования: опыт Скандинавских стран // Экономика образования. – 2005. – №2. – С. 95

1	2	3
Державні субсидії на основі поверненості (державний / комерційний кредит)	<ul style="list-style-type: none"> – Держава повертає ресурси, затрачені на підготовку спеціаліста у будь-якому випадку – або у вигляді економічного блага, створеного спеціалістом у державному секторі (відповідно умов договору), або у вигляді фінансових ресурсів, повернутих у випадку відмови працювати у державному секторі економіки – Кошти платників податків будуть спрямовані дійсно тим, хто їх потребує для отримання освіти, на надання стипендій студентам із бідних сімей, які не в змозі оплачувати навчання своїх дітей в університетах; – Збільшення обсягів фінансових ресурсів ВНЗ, при одночасній реалізації принципу справедливості; – Введення диференційованої плати за навчання також допоможе вирівняти попит на послуги різних ВНЗ; – Відновлюваність ресурсів ВНЗ та більш відповідальне ставлення студентів до вибору професії та навчання на відміну від системи ДІФЗ; – Кредити підвищують мобільність студентів, що розширює поле вибору ВНЗ 	<ul style="list-style-type: none"> – Боргові зобов'язання студентів вимагають тривалого часу їх погашення із майбутньої заробітної плати студентів, що негативно вплине на фінансовий та моральний стан молодих спеціалістів; – Широке поширення та використання бюджетних кредитів можливе лише за умови надання кредитів за невисокими кредитними ставками та на пільгових умовах для окремих категорій громадян, що вимагає від держави значних короткострокових грошових вкладень (витрат); – Довгостроковий характер окупності бюджетних кредитів на освіту вимагатиме перегляду та структурної реформи формування бюджету країни; – Борги по освітнім кредитам по суті розорюють студентів із бідних сімей, відмінність у матеріальному становищі між студентами із сімей середнього класу та сімей робітників збільшується; – Нестабільна кредитно-фінансова система країни, непередбачуваність та мінливість нормативно-правової бази та низький рівень захищеності громадян унеможливує впровадження даної моделі на сучасному етапі розвитку економіки
Державний кредит на освіту, відсотки за користування якого будуть погашатися за рахунок спеціального податку на дохід найманих працівників та відрахувань працедавців у спеціальний фонд вищої освіти	<ul style="list-style-type: none"> – Введення механізму “поверненої плати” у сумі податку з доходів фізичних осіб та відрахувань працедавців в спеціальний фонд вищої освіти надасть можливість отримати державі додаткові кошти для проведення цілеспрямованої структурної політики; – Концентрація ресурсів спеціального фонду дозволить забезпечувати та фінансувати новітні інноваційні проекти у сфері освіти на конкурсній основі, коштів на які завжди не вистачає у державі; – Надання коштів ВНЗ із спеціального фонду вищої освіти надасть їм можливість розвивати нові та диверсифікувати освітні послуги, що сприятиме отриманню більшої автономії ВНЗ та зменшення залежності від державного фінансування 	<ul style="list-style-type: none"> – Модель буде стимулювати приховування реальної заробітної плати працівників (випускників), аби уникнути стягнення відсотків за кредит. Отже буде розвиватися тіньовий сектор фонду заробітної плати, що негативно позначиться на всій економіці країни та бюджеті країни зокрема; – Ризик неповернення кредитів повинен бути застрахований декількома рівнями захисту, що вимагатиме від держави додаткових капіталовкладень на довгострокову перспективу; – Додатковий фінансовий тягар на роботодавців при сплаті податку у спеціальний фонд вищої освіти буде спричиняти зниження ставок заробітної плати працівникам

Ще одним із підходів до фінансування освіти є надання стипендій із позабюджетних джерел фінансування. Така модель могла б стати важливим інструментом для задоволення потреб підприємств у кваліфікованих кадрах, підготовці кадрів на межі існуючих спеціальностей, спеціалізації у певній сфері діяльності.

Отже необхідність введення індивідуальної плати та пошук альтернативних джерел фінансування освіти є беззаперечним фактом сьогодення. По-перше, це відповідає світовим тенденціям та процесу інтеграції національних освітніх систем. По-друге, поділ студентів на “комерційних” та “бюджетників”, який порушує принцип доступності вищої освіти для перших та який перетворює других “в особливо рівних серед рівних”, вимагає реформування вітчизняної системи фінансування вищої школи.

Відомості про автора: Карпюк Ольга Анатоліївна, асистент кафедри економіки і менеджменту ЖДУ ім. Івана Франка.

Наукові інтереси: менеджмент та маркетинг в освіті, економіка освіти, формування ринку освітніх послуг України, принципи та фактори формування ринку освітніх послуг Поліського економічного району, регіональний аспект формування ринку освітніх послуг.

t. 80977578338, 80938270297

e-mail: olya.karpyuk@mail.ru